ISSN: 2181-4341, IMPACT FACTOR (RESEARCH BIB) – 9.145, SJIF – 5,431

Rahmonov Sobirjon Allayorovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

sobirrahmonov110@gmail.com

KICHIK VA O‘RTA BIZNES UCHUN MAXSUS SOLIQ REJIMLARI: SAMARADORLIK TAHLILI VA TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI

Annotatsiya. Maqolada kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun joriy etilgan maxsus soliq rejimlarining samaradorligi, ularning tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishdagi o‘rni hamda iqtisodiy o‘sishga ta’siri tahlil qilinadi. Shuningdek, mazkur soliq rejimlarining amaldagi holati, ularni qo‘llashdagi muammolar va mavjud kamchiliklar o‘rganilib, ularni takomillashtirish yo‘llari asoslab beriladi. O‘zbekiston Respublikasida kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash, soliq yukini kamaytirish va biznes muhitini yaxshilashga qaratilgan islohotlar doirasida maxsus soliq rejimlarining institutsional ahamiyati yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Kichik va o‘rta biznes, maxsus soliq rejimlari, soliq siyosati, soliq yukining kamayishi, tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash, iqtisodiy samaradorlik, biznes muhiti, soliq imtiyozlari

Abstract. This article analyzes the effectiveness of special tax regimes introduced for small and medium-sized enterprises (SMEs), their role in promoting entrepreneurial activity, and their impact on economic growth. It also examines the current state of these tax regimes, identifies existing challenges and shortcomings in their implementation, and proposes ways for their improvement. Within the framework of ongoing reforms in Uzbekistan aimed at supporting SMEs, reducing the tax burden, and improving the business environment, the institutional significance of special tax regimes is highlighted.

Keywords: Small and medium-sized enterprises, special tax regimes, tax policy, tax burden reduction, entrepreneurship support, economic efficiency, business environment, tax incentives.

Kirish

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi, ijtimoiy farovonlikning oshishi va makroiqtisodiy barqarorlik bevosita kichik va o‘rta biznes subyektlarining faoliyat samaradorligiga bog‘liq bo‘lib qolmoqda. Kichik va o‘rta biznes sektori yangi ish o‘rinlarini yaratish, innovatsion g‘oyalarni bozorga joriy etish va aholi bandligini ta’minlashda "o‘sish drayveri" vazifasini bajaradi.

Bugungi kunda kichik va o‘rta biznes (KOB) iqtisodiy o‘sishning asosiy drayverlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Ushbu sektor aholi bandligini ta’minlash, innovatsiyalarni joriy etish hamda ichki va tashqi bozorlarda raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishda muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, KOB rivojlanishiga ta’sir etuvchi eng muhim omillardan biri — soliq siyosatidir.

Maxsus soliq rejimlarining joriy etilishi kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun soliq yukini optimallashtirish, hisob-kitoblarni soddalashtirish hamda rasmiy iqtisodiyotda faoliyat yuritishni rag‘batlantirishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, maxsus soliq rejimlari nafaqat fiskal vosita, balki tadbirkorlikni rivojlantirishning muhim institutsional mexanizmi sifatida qaraladi.

Mazkur maqolaning maqsadi — kichik va o‘rta biznes uchun amalda qo‘llanilayotgan maxsus soliq rejimlarining samaradorligini tahlil qilish hamda ularni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

ADABIYOTLAR SHARHI

Kichik va o‘rta biznes subyektlarini soliqqa tortish va ular uchun maxsus soliq rejimlarini shakllantirish masalasi iqtisodiy nazariya va amaliyotda keng o‘rganilgan yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu yo‘nalishdagi ilmiy tadqiqotlar asosan soliq yukining darajasi, soliq tizimining murakkabligi va ma’muriy to‘siqlarning tadbirkorlik faoliyatiga ta’sirini aniqlashga qaratilgan.

Xususan, Friedrich Schneider o‘z tadqiqotlarida soliq yukining yuqoriligi va soliq ma’muriyatchiligining murakkabligi yashirin iqtisodiyot kengayishining asosiy omillaridan biri ekanligini ta’kidlaydi. Unga ko‘ra, kichik biznes subyektlari uchun soddalashtirilgan soliq rejimlarining joriy etilishi iqtisodiy faoliyatni legallashtirishga xizmat qiladi hamda soliq tushumlarining oshishiga olib keladi. Shuningdek, Schneider tomonidan ishlab chiqilgan yondashuvlarga ko‘ra, soliq tizimining moslashuvchanligi iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Hernando de Soto esa rivojlanayotgan mamlakatlarda tadbirkorlarning norasmiy sektorga o‘tishining asosiy sabablarini institutsional omillar bilan izohlaydi. Uning fikricha, rasmiy iqtisodiyotga kirishdagi byurokratik to‘siqlar va soliq tizimining murakkabligi kichik biznes subyektlarini soddalashtirilgan yoki norasmiy faoliyatga undaydi. Shu sababli, maxsus soliq rejimlari tadbirkorlikni rasmiylashtirishning muhim vositasi sifatida qaraladi.

Zamonaviy iqtisodiy adabiyotlarda kichik va o‘rta biznes uchun maxsus soliq rejimlarining samaradorligi masalasi alohida o‘rganilmoqda. Xususan, World Bank va International Monetary Fund hisobotlarida kichik biznes uchun soddalashtirilgan soliq tizimlari investitsion muhitni yaxshilash, tadbirkorlikni rivojlantirish va iqtisodiy o‘sishni ta’minlashda muhim rol o‘ynashi qayd etiladi. Ushbu tashkilotlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, soliq tizimining soddaligi va barqarorligi kichik biznes subyektlarining faoliyatini kengaytirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan ham ushbu masala keng o‘rganilgan. Xususan, soliq siyosatini takomillashtirish bo‘yicha olib borilgan tadqiqotlarda kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun aylanmadan olinadigan soliq tizimi samarali instrument sifatida baholanadi. Shu bilan birga, ayrim ilmiy ishlarda ushbu rejimdan QQS tizimiga o‘tish jarayonida yuzaga keladigan muammolar, xususan soliq yukining keskin oshishi va hisob-kitob tizimining murakkablashuvi tadbirkorlik faoliyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi qayd etiladi.

Bundan tashqari, zamonaviy tadqiqotlarda maxsus soliq rejimlarining ikki tomonlama ta’siri ham e’tirof etiladi. Bir tomondan, ular kichik biznes subyektlari uchun qulay sharoit yaratib, tadbirkorlik faoliyatini rag‘batlantiradi, ikkinchi tomondan esa noto‘g‘ri tashkil etilgan soliq tizimi biznesning o‘sishiga to‘sqinlik qiluvchi omilga aylanishi mumkin. Shu sababli, ilmiy adabiyotlarda “optimal soliq yuklamasi” konsepsiyasi ilgari surilib, bunda soliq stavkalari iqtisodiy faollikni rag‘batlantiruvchi darajada belgilanishi zarurligi ta’kidlanadi.

Umuman olganda, mavjud ilmiy adabiyotlar shuni ko‘rsatadiki, kichik va o‘rta biznes uchun maxsus soliq rejimlari iqtisodiy samaradorlikni oshirish, tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish va iqtisodiyotni legallashtirishning muhim vositasi hisoblanadi. Shu bilan birga, ularning

samaradorligi soliq siyosatining izchilligi, ma’muriy jarayonlarning soddaligi va raqamlashtirish darajasi bilan bevosita bog‘liqdir.

Asosiy qism

Kichik va o‘rta biznesni rivojlantirishda soliq siyosati hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Xususan, maxsus soliq rejimlarining mavjudligi tadbirkorlik subyektlari uchun soliq yukini optimallashtirish, hisob-kitoblarni soddalashtirish hamda rasmiy iqtisodiyotda faoliyat yuritishni rag‘batlantirish imkonini beradi. Shu bois, zamonaviy iqtisodiy siyosatda maxsus soliq rejimlari nafaqat fiskal vosita, balki iqtisodiyotni legallashtirish va yashirin iqtisodiyotni qisqartirishning muhim instrumenti sifatida qaraladi.

O‘zbekiston amaliyotida kichik va o‘rta biznes uchun bir qator maxsus soliq rejimlari joriy etilgan bo‘lib, ular orasida aylanmadan olinadigan soliq, soddalashtirilgan hisob-kitob tizimi, shuningdek yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun belgilangan qat’iy soliqlar muhim o‘rin tutadi. Ushbu rejimlarning asosiy maqsadi — kichik biznes subyektlari uchun soliq yukini kamaytirish va ularning rasmiy iqtisodiyotda faoliyat yuritishini osonlashtirishdan iborat.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, maxsus soliq rejimlari joriy etilishi natijasida kichik biznes subyektlarining rasmiy ro‘yxatdan o‘tish darajasi oshgan. Ayniqsa, aylanmadan olinadigan soliq tizimi kichik korxonalar uchun buxgalteriya hisobini yuritish xarajatlarini kamaytirib, ularni soliq tizimiga jalb qilishda samarali vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, soliq stavkalarining nisbatan pastligi yashirin iqtisodiyotdan chiqishni iqtisodiy jihatdan manfaatli qilmoqda.

Muhokama jarayonida alohida ta’kidlash lozimki, maxsus soliq rejimlarining samaradorligi faqat soliq stavkalariga bog‘liq emas. Ularning samaradorligi soliq ma’muriyatchiligi darajasi, raqamlashtirish, nazorat tizimlarining shaffofligi hamda tadbirkorlar uchun yaratilgan institutsional muhit bilan chambarchas bog‘liqdir. Shu nuqtai nazardan, elektron hisob-faktura, onlayn nazorat-kassa mashinalari va raqamli soliq tizimlari maxsus soliq rejimlarining samaradorligini oshirishda muhim rol o‘ynamoqda.

Shuningdek, Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan “rag‘batlantirish orqali legallashtirish” tamoyili soliq siyosatining yangi bosqichga o‘tayotganini ko‘rsatadi. Bu yondashuvga ko‘ra, tadbirkorlarni jazolash emas, balki ular uchun qulay soliq muhitini yaratish orqali rasmiy sektorga jalb qilish ustuvor hisoblanadi.

Umuman olganda, olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, maxsus soliq rejimlari kichik va o‘rta biznesni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo‘lib, ular orqali soliq yukini optimallashtirish, yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va iqtisodiy faoliyatni legallashtirishga erishish mumkin. Biroq, ushbu rejimlarning samaradorligini oshirish uchun ularni yanada takomillashtirish, xususan soliq yukining bosqichma-bosqich oshishini ta’minlash va raqamli nazorat tizimlarini keng joriy etish zarur.

1-jadval.
Kichik va o‘rta biznes uchun maxsus soliq rejimlarining taqqoslama tahlili (O‘zbekiston misolida)

№	Soliq rejimi	Qo‘llanish sohasi	Afzalliklari	Kamchiliklari	Samaradorlik bahosi
1	Aylanmadan olinadigan soliq	Kichik biznes (yillik aylanma	Hisob-kitob sodda, soliq yuk	Daromad oshganda yuk	Yuqori

		chegarasigacha)	past	keskin ortadi	
2	QQS (qo‘shilgan qiymat solig‘i)	O‘rta va yirik biznes	Shaffoflik, eksportda afzallik	Hisob murakkab, kichik biznesga og‘ir	O‘rta
3	Yakka tartibdagi tadbirkor (YATT) solig‘i	Mikro va kichik biznes	Qat’iy va oldindan aniq soliq	Faoliyat kengayganda mos kelmaydi	O‘rta
4	Patent (qat’iy belgilangan soliq)	Ayrim xizmat ko‘rsatish sohalari	Juda sodda tizim, nazorat oson	Daromadga bog‘liq emas	Past–o‘rta
5	Imtiyozli soliq rejimlari	Startaplar, eksportyorlar	Rag‘batlantirish kuchli	Budjet tushumlari kamayishi mumkin	Yuqori

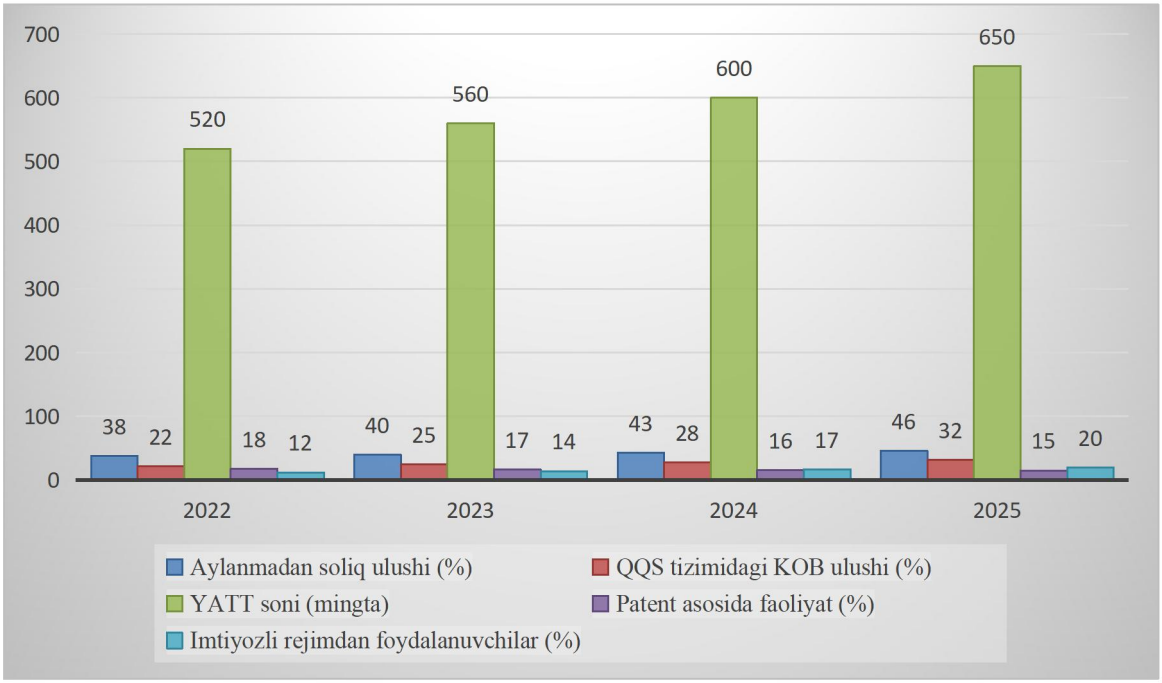
Manba: *O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari, World Bank, International Monetary Fund hamda OECD materiallari asosida muallif tomonidan tuzilgan.*

Jadvaldan ko‘rinib turibdiki, kichik va o‘rta biznes uchun maxsus soliq rejimlari turli darajadagi samaradorlikka ega bo‘lib, ularning har biri ma’lum iqtisodiy sharoitda ustunlik kasb etadi. Xususan, aylanmadan olinadigan soliq tizimi kichik biznes uchun eng qulay rejim hisoblanib, uning soddaligi va nisbatan past soliq yuklamasi tadbirkorlarni rasmiy faoliyat yuritishga undaydi. Shu bilan birga, ushbu rejimdan QQS tizimiga o‘tish bosqichida soliq yukining keskin oshishi tadbirkorlar uchun “o‘sish to‘sig‘i”ni yuzaga keltiradi.

QQS tizimi esa iqtisodiy shaffoflikni ta’minlash va eksport faoliyatini rag‘batlantirishda muhim ahamiyatga ega bo‘lsa-da, uning murakkab hisob-kitob tizimi kichik biznes subyektlari uchun qo‘shimcha xarajatlar keltirib chiqaradi. Shu sababli, ushbu rejimga o‘tish jarayonini bosqichma-bosqich amalga oshirish muhimdir.

Muallifning fikricha, soliq rejimlarining samaradorligini oshirish uchun ularni keskin emas, balki evolyutsion tarzda o‘zgartirish zarur. Ya’ni, kichik biznesdan o‘rta biznesga o‘tishda soliq yukining keskin oshishi emas, balki bosqichma-bosqich oshib borishi ta’minlanishi lozim. Bu tadbirkorlarni faoliyat hajmini sun’iy ravishda cheklashdan saqlaydi.

Bundan tashqari, raqamli soliq tizimlari va avtomatlashtirilgan nazorat mexanizmlarini joriy etish barcha soliq rejimlarining samaradorligini oshiradi. Natijada, soliq ma’muriyatchiligi soddalashadi, shaffoflik ortadi va yashirin iqtisodiyot ulushi kamayadi.

1-rasm. Kichik va o‘rta biznes uchun maxsus soliq rejimlari samaradorligi ko‘rsatkichlari dinamikasi (2022–2025-yillar)

Manba: *O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi va uning amaliyoti bo‘yicha ma’lumotlar, O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi, Markaziy bank hisobotlari, World Bank, International Monetary Fund hamda OECD tahliliy materiallari asosida muallif tomonidan tuzilgan.*

Mazkur jadval 2022–2025-yillar davomida O‘zbekistonda kichik va o‘rta biznes uchun joriy etilgan maxsus soliq rejimlarining qo‘llanish darajasi va ularning samaradorlik dinamikasini aks ettiradi. Xususan, aylanmadan olinadigan soliq rejimidan foydalanayotgan tadbirkorlar ulushining ortib borishi ushbu tizimning soddaligi va qulayligi bilan izohlanadi. Bu holat kichik biznes subyektlarini rasmiy iqtisodiyotga jalb qilishda mazkur rejimning muhim rol o‘ynayotganini ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, QQS tizimidagi kichik va o‘rta biznes subyektlari ulushining oshib borishi ularning iqtisodiy faoliyati kengayib, yanada yirikroq biznes shakliga o‘tayotganidan dalolat beradi. Bu esa soliq tizimining bosqichma-bosqich rivojlanish mexanizmi mavjudligini ko‘rsatadi.

Yakka tartibdagi tadbirkorlar sonining ortishi mikro va kichik biznes subyektlari uchun soddalashtirilgan soliq rejimlari samarali ishlayotganini bildiradi. Biroq patent asosidagi faoliyat ulushining asta-sekin kamayib borishi ushbu tizimning zamonaviy iqtisodiy talablar bilan to‘liq mos kelmasligini ko‘rsatadi.

Muallifning fikricha, maxsus soliq rejimlarining samaradorligini oshirish uchun ular o‘rtasidagi o‘tish jarayonini silliqlashtirish zarur. Xususan, kichik biznesdan o‘rta biznesga o‘tishda soliq yukining keskin oshib ketishini oldini olish, balki uni bosqichma-bosqich oshirish mexanizmini joriy etish muhimdir. Aks holda, tadbirkorlar o‘z faoliyatini sun’iy ravishda kichik hajmda saqlab qolishga intiladi.

Bundan tashqari, raqamli soliq tizimlari, elektron hisob-kitob va avtomatlashtirilgan nazorat mexanizmlarini keng joriy etish orqali barcha soliq rejimlarining shaffofligi va samaradorligini oshirish mumkin. Bu esa nafaqat soliq tushumlarini ko‘paytiradi, balki yashirin iqtisodiyot ulushini qisqartirishga ham xizmat qiladi.

Umuman olganda, maxsus soliq rejimlari kichik va o‘rta biznesni rivojlantirishning muhim vositasi bo‘lib, ularni takomillashtirish iqtisodiy o‘sishning barqarorligini ta’minlashda strategik ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

Olib borilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, kichik va o‘rta biznes uchun maxsus soliq rejimlari iqtisodiyotda muhim rag‘batlantiruvchi instrument sifatida namoyon bo‘lmoqda. Xususan, aylanmadan olinadigan soliq tizimi kichik biznes subyektlari uchun qulay va soddalashtirilgan hisob-kitob mexanizmini ta’minlab, ularning rasmiy iqtisodiyotda faoliyat yuritishini kengaytirmoqda. Shu bilan birga, QQS tizimiga o‘tayotgan tadbirkorlik subyektlari ulushining ortib borishi iqtisodiy faoliyatning kengayishi va biznesning bosqichma-bosqich yiriklashayotganini ko‘rsatadi.

Tahlil natijalari shuni ham ko‘rsatadiki, maxsus soliq rejimlari kichik biznes subyektlarini legallashtirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Yakka tartibdagi tadbirkorlar sonining ortishi va imtiyozli rejimlardan foydalanuvchilar ulushining kengayishi bu tizimlarning amaliy samaradorligini tasdiqlaydi. Biroq, ayrim holatlarda soliq rejimlari o‘rtasidagi keskin farqlar tadbirkorlik subyektlarining o‘sishiga to‘sqinlik qiluvchi omil sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Shu nuqtai nazardan, maxsus soliq rejimlarini takomillashtirishning asosiy yo‘nalishi sifatida ularning o‘zaro uyg‘unligini ta’minlash muhim hisoblanadi. Xususan, kichik biznesdan o‘rta biznesga o‘tish jarayonida soliq yukining keskin oshib ketishini oldini olish va uni bosqichma-bosqich oshirish mexanizmini joriy etish zarur. Bu tadbirkorlarning iqtisodiy faoliyatini kengaytirishga rag‘bat beradi va ularning sun’iy ravishda kichik hajmda qolib ketishining oldini oladi.

Bundan tashqari, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, xususan elektron hisob-faktura, onlayn nazorat tizimlari va sun’iy intellekt asosidagi soliq tahlil mexanizmlarini rivojlantirish soliq ma’muriyatchiligi samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Bu esa iqtisodiy jarayonlarda shaffoflikni ta’minlab, yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytirishga xizmat qiladi.

Muallifning fikricha, maxsus soliq rejimlari tizimi faqat fiskal vosita sifatida emas, balki kichik va o‘rta biznesni rivojlantirishning strategik mexanizmi sifatida qaralishi lozim. Agar soliq tizimi tadbirkor uchun qulay, tushunarli va iqtisodiy jihatdan manfaatli bo‘lsa, u nafaqat rasmiy sektorda faoliyat yuritadi, balki o‘z biznesini kengaytirishga ham intiladi.

TAKLIFLAR:

1. Maxsus soliq rejimlarini differensiallashni takomillashtirish**.** Kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun soliq stavkalarini ularning daromad hajmi, faoliyat turi va rivojlanish bosqichiga qarab moslashtirish zarur.
2. Soliq rejimlari o‘rtasida bosqichma-bosqich o‘tish tizimini joriy etish**.** Aylanmadan olinadigan soliqdan QQS tizimiga o‘tishda soliq yukining keskin oshishini oldini olish uchun “yumshoq o‘tish” mexanizmini joriy etish lozim.
3. Aylanmadan olinadigan soliq tizimini optimallashtirish**.** Mazkur soliq rejimining stavkalarini iqtisodiy faoliyat turiga qarab qayta ko‘rib chiqish va uni kichik biznes uchun yanada jozibador qilish zarur.
4. QQS tizimiga o‘tishni soddalashtirish. Kichik biznes subyektlari uchun QQS hisobotlarini soddalashtirish va buxgalteriya xarajatlarini kamaytirish mexanizmlarini ishlab chiqish muhim.

5. Raqamli soliq tizimlarini keng joriy etish**.** Elektron hisob-faktura, onlayn nazorat tizimlari va avtomatlashtirilgan soliq platformalarini rivojlantirish orqali soliq ma’muriyatchiligi samaradorligini oshirish zarur.
6. Yakka tartibdagi tadbirkorlar (YATT) va patent tizimini modernizatsiya qilish**.** Ushbu rejimlarni zamonaviy iqtisodiy sharoitlarga moslashtirish va ularning qamrovini kengaytirish lozim.
7. Soliq ma’muriyatchiligini avtomatlashtirish. Sun’iy intellekt asosida soliq tahlili tizimlarini joriy etish orqali soliq nazoratini samarali va shaffof qilish mumkin.
8. Xalqaro soliq tajribasini moslashtirish. Rivojlangan davlatlar tajribasidan kelib chiqib, kichik biznes uchun soddalashtirilgan va rag‘batlantiruvchi soliq rejimlarini joriy etish zarur.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi (yangi tahrir). – Toshkent, 2019-yil 30-dekabr.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 19-martdagi PF-50-sonli Farmoni “Kichik va o‘rta biznesning iqtisodiyotdagi o‘rnini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi PF-158-sonli Farmoni “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida.
4. O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi materiallari. Kichik va o‘rta biznes uchun maxsus soliq rejimlari va ularning amaliyoti. – Toshkent, 2024.
5. Friedrich Schneider, & Adrian Buehn (2018). Shadow Economy: Worldwide Size and Effects. *Journal of Applied Economics.*
6. Hernando de Soto (2000). *The Mystery of Capital: Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else.* Basic Books.
7. Vahobov A.V., Jo‘rayev A.S. *Soliqlar va soliqqa tortish.* – Toshkent: “Iqtisod-moliya”, 2021.
8. G‘ulyamov S.S. *Raqamli iqtisodiyotda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik.* – Toshkent, 2022.
9. World Bank (2020). *Doing Business Report: Taxation and SME Environment.*
10. International Monetary Fund (2021). *Tax Policy for Inclusive Growth.*